

эмоциональность, верность своему долгу и чувству. История молодой пары трагична. Но в смерти героев есть и светлое начало: семьи, враждующие долгие годы, наконец, смогли обрести мир.

Шедевр средневековой персидской литературы, поэма «Лейли и Меджнун» основана на «бродячем» сюжете, широко бытовавшем на Востоке, и имеющем десятки фольклорных и литературных вариантов. Влюблённая пара не может обрести счастье по той же причине, что обозначена в трагедии Шекспира: отец девушки против её союза с возлюбленным. Он выдаёт свою дочь замуж за нелюбимого ею человека. В итоге Меджнун сходит с ума и обрекает себя на вечное скитание и одиночество. Жизнь Лейли будет недолгой, героиня вскоре умирает, Меджнун был найден мёртвым на могиле своей возлюбленной.

Таким образом, поэма «Лейли и Меджнун» отражает ту же проблему, о которой пишет У.Шекспир: трагичный удел влюблённой пары в условиях противления их союзу со стороны близких родственников.

Роман туркменского писателя Шабенди «Роза и соловей» был написан в XVIII веке. В основе сюжета лежит трагичная история любви сына туркменского хана Бильбиль и дочери иранского царя Гуль, чей отец противится союзу дочери с сыном хана. Главный герой преодолевает многочисленные препятствия, находит возлюбленную, но её отец обрекает смелого и настойчивого юношу на смерть. Девушка, не желая жить без любимого, тоже готовится к смерти. Такое её решение растопит сердце отца, и он всё же разрешает дочери выйти замуж за любимого человека.

Как следует из анализа сюжета романа, он имеет оптимистичный финал: сила любви находит поддержку со стороны отца главной героини, и молодые люди обретают личное счастье. Отметим, что подобное решение проблемы было редким, большинство текстов о трагичной любви героев не были так оптимистичны. Наблюдается близость подобного сюжета ряду фольклорных произведений туркменской литературы.

Заключение. Образцы мировой художественной литературы – трагедия У. Шекспира «Ромео и Джульетта», поэма Низами «Лейли и Меджнун» и роман Шабенди «Роза и соловей» посвящены рассмотрению одной и той же проблемы, которая заключается в трагичном решении любовной ситуации в обстоятельствах вражды семейств (трагедия У. Шекспира «Ромео и Джульетта») или противления близкого родственника героев (чаще девушки, полюбившей юношу низкого происхождения или представителя другого народа). Сравнительный анализ произведений показал, что «вечные образы» влюблённых героев присутствуют в литературах разных регионов мира. В данном случае мы говорим о близком типологическом сходжении трагедии У. Шекспира «Ромео и Джульетта» и поэме Низами «Лейли и Меджнун». Роман Шабенди «Роза и соловей», хотя и посвящён той же проблеме, однако отличается от трагедии Шекспира и поэмы Низами оптимистичным финалом.

1. Шекспир, У. Избранное / У. Шекспир. – М., 1984. – 240 с.

ХАРАКТАРЫСТЫЧНЫЯ НАЙМЕННІ АСОБ З АДМОЎНАЙ АЦЭНКАЙ У ГАВОРКАХ ПОЛАЧЧЫНЫ

Сушчык Л.У.,

*студэнтка 2 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт*

У гаворках Полаччыны, якія ўваходзяць у паўночна-ўсходні тэрытарыяльны дыялект Беларусі, надзвычай багатым у колькасных адносінах і семантычным плане з'яўляецца моўны матэрыял, які рэпрэзентуе семантычнае поле 'чалавек'. Звяртаюць на сябе ўвагу намінацыйныя адзінкі, якія ўваходзяць у склад лексіка-семантычнай групы назваў асоб і характарызуюць чалавека з адмоўнага боку. Актуальнасць нашай працы абумоўлена тым, што ў беларускай дыялекталогіі пакуль няма комплекснага навуковага даследавання, якое было б прысвечана аналізу дыялектнай лексікі са значэннем асобы ў гаворках Беларускага Паазер'я.

Мэта артыкула – выявіць спецыфіку семантыкі характарыстычных найменняў асоб з адмоўнай ацэнкай у народна-дыялектнай мове Полаччыны.

Матэрыял і метады. Крыніцай нашага даследавання паслужыў слоўнік дыялектнай лексікі "Полацкія дыяменты" [1]. Агульная колькасць даследаванага моўнага матэрыялу склала больш за 50 лексічных адзінак. Асноўным метадам даследавання выступае апісальны метады і метады сістэмнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Са старажытных часоў у тых ці іншых жыццёвых сітуацыях нашы продкі прытрымліваліся нормаў маралі, імкнучыся выпрацоўваць як мага больш такіх станоўчых якасцей у сваім характары, паводзінах і ўчынках, як працавітасць і стараннасць, акуратнасць і беражлівасць, справядлівасць і спагадлівасць. Між тым, маральныя якасці асобы могуць выяўляць сябе не толькі са станоўчага боку, але і з адмоўнага: нахабства і зласлівасць, распуснасць і лжывасць, крывадушнасць, п'янства, гультайства і інш. У жывой народна-дыялектнай мове Полаччыны сярод назваў асоб са значэннем суб'ектыўнай ацэнкі пераважае эмацыйна-ацэначная лексіка негатыўнай кваліфікацыі.

Семантычны спектр такіх рэгіянальных найменняў у полацкіх гаворках вельмі шырокі.

У працэсе даследавання намі вылучаны намінатыўныя адзінкі дыялектнага паходжання, якія маюць адмоўную ацэнку як моўны сродак сродак выражэння суб'ектыўных адносін і рэпрэзентуюць такія рысы і якасці людзей, як нахабнасць, грубасць, ліслінасць, падхалімства, гультайства, неахайнасць і інш. Выяўлены шэраг сінанімічны лексем, якія выкарыстоўваюцца носьбітамі мовы для асуджэння нахабнага чалавека і аб'яднаны агульнай семантыкай 'нахабны, бессаромны, бесцырымонны'. Напрыклад, **казарэзка**: *Уго! Яна такая казарэзка, яна кожнага пакрыўдзіць, нікому не ўступіць* [1, с. 46]; **самурдак**: *Гэта ж самурдак такі, з ім і пагаварыць няма як: з паўслова абрывае* [1, с. 80], а таксама прыметнік **назбійлівы** 'надакучлівы': *Лезеш, як назойлівая муха* [1, с. 61].

Значную колькасць лексічных адзінак з агульным значэннем 'няспрытны, непаваротлівы, няўключны' складаюць назоўнікі агульнага роду для абазначэння асоб як мужчынскага, так і жаночага полу. Напрыклад, **заюха**: *Такая заюха, стайць, рукі апусціўшы, ні за што не бярэцца* [1, с. 42]; **кавѣнда**: *Пайшла кавѣнда, на галаве талерка з вадой не разліецца* [1, с. 46]; **кашандя**: *Кашандя ты дурная, як з такой і мужык жыве* [1, с. 49], а таксама намінацыі **памак**: *Памак гэтка, ледзь паварочваецца, глядзі, заснеш працуючы* [1, с. 67]; **пацяўпёнь (пацяўпэшка, пачаўпэшка, пацяўпня)**: *Пайшоў пацяўпёнь, пасылай за ім другога* [1, с. 69]; **размазня**: *Век не бачыла такую размазню, як наш Федзька. Хіба гэтая размазня даб'ецца чаго ў жыцці?* [1, с. 77] і інш.

З агульным значэннем 'махляр, прайдзісвет, крывадушнік' у гаворках Полаччыны сустракаюцца такія матываваныя найменні, як **кывадух (крутадух)**: *Во крутадух, скажыць адно, а зробіць інае* [1, с. 51]; **кручкатвѣр**: *Засеў такі кручкатвѣр няшчасны, слова сказаць не ўмее, а начальніка вялікага з сябе творыць* [1, с. 50]; **нівірутнік**: *Нівірутнік гэтакі, што яму пакрыўдзіць чалавека, зняважыць яго* [1, с. 64]; **прайдѣха**: *Ого, ты і не ведаў, які ён прайдѣха, абманіць любога, з-пад зямлі дастане тое, чаго захоча* [1, с. 71]; **прашчальга**: *Не магу цяпець прашчальгу гэткага, век на санках улетку пад'язджаіць* [1, с. 71] і інш.

Сярод даследаваных лексічных адзінак дыялектнага паходжання сустракаюцца таксама назвы асоб жаночага полу са значэннем 'брудная, неахайная'. Напрыклад, **лахўндра**: *Лохўндрай з'явілася на ігрышчы* [1, с. 54]; **чувѣра**: *Наша Гэлька на ігрышчы была як чувѣра, брыдка на яе глядзець было* [1, с. 95]. Неадабральную ацэнку ўтрымлівае ў сваёй семантыцы таксама прыметнік **зашкарузлы (заскарузлы)**: *Прыдзе з работы ўвесь зашкарузлы, ледзь ногі перастаўляе* [1, с. 42].

Адмоўнай канатацыяй характарызуюцца назвы распусных, легкадумных людзей. Гэта лексічныя адзінкі з агульным кампанентам значэння 'распусны, ветраны, гуляшчы чалавек'. Напрыклад, **сікша**: *Глядзі, Бацька, наша сікша прынясе ў падале* [1, с. 80]; **хвінцікліюшка**: *Во, пабачце, добрыя людзі, у жонкі хвінцікліюшку гэтую браць будзе: ні прасці, ні ткаць не ўмее, толькі кавалеры ў галаве* [1, с. 90]; **шкялік**: *А сын яе сапраўдны шкялік: сёння за адной гуляе, заўтра – з другой* [1, с. 96]; прыметнік **бадзьялы**: *За такога бадзьялага пойдзеш замуж?* [1, с. 24].

У гаворках Полаччыны сустракаюцца таксама лексічныя адзінкі са значэннем 'злы, хцівы, каварны чалавек'. Напрыклад, **вўда**: *Што ты, яна такая вўда, так і глядзі што-небудзь сапрэ* [1, с. 29]; **падкалоднік**: *Не магу цяпець гэтага падкалодніка* [1, с. 66]; **ўрка**: *Ведаем мы гэтага ўрку, дзе ні жыў, усюды краў* [1, с. 88]; прыметнік **халярысты**: *Які ў цябе мужык халярысты* [1, с. 90].

З часоў глыбокай старажытнасці беларусамі асуджалася такая чалавечая загана, як п'янства. Са значэннем 'чалавек, які злоўжывае спіртнымі напоямі, п'яніца' ў гаворках Полаччыны сустракаецца назоўнік негатыўнай кваліфікацыі **сікун**: *Свіння броду заўсёды знойдзе, так і наш сікун нап'ецца* [1, с. 80]. Са значэннем 'пляткар' зафіксавана найменне з выразнай матывацыяй **сабачкяр**: *Сабачкяр гэтка, ён такую плётку спляце. Розамам не дойдзеш!* [1, с. 79].

Агульнасцю семантыкі 'непаслухмяны, свавольны чалавек' характарызуюцца назоўнікавыя дыялектызмы **нѣслух**: *Прыходзіш позна, нѣслух, што ты дзе робіш, табе кажуць: па ранку нечага бадзьяца* [1, с. 64] і **ластабўй**: *Ці думаеш ты, што расцеш ластабўем? За розум час брацца* [1, с. 53]. Са значэннем 'упарты, незгаворлівы чалавек' ужываюцца такія дыялектызмы, як **убѣіна**: *Ты не ведаеш, якая яна убѣіна, яе вельмі і не прымуціш што карыснае рабіць* [1, с. 87] і **ўбѣрына**: *Івана Танька такая ўбѣрына, усё па яе думках павінны быць, на сваім стаяць будзе да канца* [1, с. 87].

Аднымі з галоўных этнічных адзнак, характэрных для беларускага народа, з'яўляюцца, як вядома, прапавітасць і гаспадарлівасць. Аднак у выяўленых намінацыях са значэннем характарыстыкі чалавека семантызуюцца не названыя вышэй якасці, а, наадварот, такія адмоўныя рысы характару, як лянота і гультайства. Пераважнай большасці такіх слоў уласціва стылістычная афарбоўка асуджэння. У мове жыхароў Полаччыны ўжываецца значная колькасць субстантываваў-характарыстык з агульным значэннем 'гультай, лайдак'. Напрыклад, **галажыга**: *Прышоў гэты галажыга і клянчыць: "Пазыч грошы, пазыч хлеба..."*, *гультай няшчасны, пусці-навалюся, другога падаб'ю* [1, с. 31]; **лярва (лёрва)**: *Што яна, лярва такая, карову гадаваць не можа, купляе кварту малака; Лярва яна, не матка* [1, с. 53]; **прысцібайла**: *Прысцібайла наш, месца нідзе не знаходзіць, горш млышэй баіцца працы* [1, с. 74]; **таўстапѣрдзіца**: *Прышла таўстапѣрдзіца, расселася ледзь не на ўсю лаву і развяла да вечара андрыгулы* [1, с. 85]; **туўба**: *За такога туўба замуж пойдзе; туўбіна*: *Туўбіна гэная працаваць будзе?* [1, с. 86] і інш.

Заклучэнне. Такім чынам, прааналізаваўшы характарыстычныя найменні асоб з адмоўнай

ацэнкай на матэрыяле мовы полацкіх гаворак, можна канстатаваць, што большасць даследаваных лексічных адзінак, якія называюць чалавека з пункту гледжання яго маральных якасцей, рыс характару і ўчынкаў, маюць адмоўную канатацыю. Гэта тлумачыцца тым, што ў моўнай карціне свету беларусаў знаходзяцца адлюстраванне і асуджаюцца найперш тыя ўласцівасці чалавечых паводзін і характару, якія ўспрымаюцца як адхіленні ад нарматыўных, агульнапрынятых у грамадстве і падлягаюць выпраўленню.

1. Полацкія дыялекты: дыялектны слоўнік / Нац. акад. навук Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ., "Філ. Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа"; навук. рэд. В. М. Курцова. – Мінск: Беларуская навука, 2016. – 116 с.

ЦВЕТОСЕМАНТИКА И ЗИМНИЕ ЦВЕТОВЫЕ ОБРАЗЫ В ЛИРИКЕ И.А. БРОДСКОГО

Терентьев Е.В.,

студент ВГУ имени П.М. Машерова, г. Витебск, Республика Беларусь
Научный руководитель – Глазман Л.Я., канд. филол. наук, ст. преп.

И.А. Бродский является одним из величайших представителей русской поэзии XX века. Каждый образ наделяется своими индивидуальными цветовыми обозначениями. Этим приёмом Бродский пользуется не только для красочного описания окружающей действительности, но и для создания индивидуальных образов своего художественно мира. Актуальность анализа цветосемантики и зимних цветовых образов в лирике И.А. Бродского заключается в содействии более глубокому пониманию мировоззренческой концепции поэта.

Цель работы – выявить цветосемантические характеристики зимних образов в лирике И.А. Бродского.

Материал и методы. Материалом для исследования послужил весь пласт творческой деятельности и интервью Иосифа Бродского. Данный выбор был обоснован целью исследования. Для анализа используются сопоставительный, культурно-исторический методы.

Результаты и их обсуждение. И.А. Бродский считал важным воздействие текста не только на слух, но и на зрение. Согласно исследованию И.Е. Цегельник [1], ровно 45 наименований цветов и их оттенков существует в творчестве Бродского. Совокупность языковых единиц цветовой семантики в произведениях поэта составляет индивидуально-авторское лексико-семантическое поле цветообозначений, которое представлено восемью микрополями: белого, чёрного, серого, синего, жёлтого, зелёного, красного и коричневого цветов. Наряду с узуальными, стилистически нейтральными цветообозначениями поэт использует стандартные денотаты, имплицитно содержащие сему цвета, а также индивидуально-авторские цветообозначения.

Специфичность цветовой картины мира Бродского состоит в предпочтительной ахроматичности изображаемого графическим способом.

Если обратить внимание на процентное соотношение ахроматических и хроматических цветов в творчестве И.А. Бродского (42% – хроматические, 58% – ахроматические цвета), то можно с уверенностью заявить, что поэту для описания ощущений и раскрытия мыслей зачастую требовалось всего три цвета – серый, белый и чёрный.

Белый цвет в творчестве И.А. Бродского является доминирующим – 25% от общего количества использования и упоминания всех цветов в его произведениях: «и зима читает её упрёки / и зачитывает до белизны» [2, с. 385]. Поэт использует не только конкретно белый цвет, но и его оттенки: «белёсый» («когда опять белёсая зима / бредёт» [3, с. 252]), «снежный» («Хаос лиц, и не видно тропы / из-за снежной крупы» [4, с. 47]). Концепт «белый» представлен в творчестве Бродского не только номинациями фокусного цвета и его оттенками («снежный», «белёсый», «белоснежный», «молочный»), но и лексемами «снег», «снегопад», в которых имплицитно содержится сема «белый». Среди лексем, образующих микрополе белого цвета в лирике Бродского, наблюдаются и индивидуально-авторские цветообозначения: «И желтизна разрозненных монет, / и цвет лица криптоновый всё чаще, / гони меня, как новый Ганимед / хлебну земной изгнаннической чаши» [3, с. 82]. Употребляя прилагательное «криптоновый», поэт стремится подчеркнуть особенный, неестественно белый цвет лица [1, с. 9].

В создании своей цветовой картины мира И. А. Бродский также довольно активно использует чёрный цвет. Фигурирует чёрный цвет в произведениях поэта немного реже белого цвета, но тоже довольно часто – 19% от всего пласта колоративов в творчестве Бродского. Следует отметить, что в художественной картине мира И.А. Бродского отсутствуют оттенки чёрного цвета. Чёрный цвет представлен лексемой «чёрный» и в значении «тёмный», т.е. слабо освещённый, лишённый света. Колоратив «чёрный» применяется самим поэтом зачастую в роли цветообозначения. Все объекты, описываемые в произведениях Бродского с помощью чёрного цвета, воспринимаются более тёмными на фоне белых объектов. В создании контраста особое значение имеют объекты, обладающие натуральными светлыми оттенками и способными осветить чёрно-белую картину мира: «Луна светила / по-зимнему, и тени от куста, / превозмогая завитки ограды, / так явственно чернели на снегу, / как будто здесь они пустили корни» [4, с. 9]. И.А. Бродский не использует чёрный цвет лишь для описания отрицательных коннотаций. Поэт абсо-